

Riihimäen vankilan tulvapelot – kesän 2004 lintuparatiisi

Hannu Hellstén, Martti Raekunnas ja Ilkka Hakala

Vankilanpelot on aina tunnettu hyvänä lintupaikkana. Parhaimmillaan se oli pakettipeltoaikaan eli 1970-luvulla. Silloin alueella kasvoi sankka heinikko ja rikkaruohosto. Myyrä- ja lintukannat olivat runsaita. Vankilanpelot on raivattu entisestä Sammalistonsuosta vankityövoimalla vuodesta 1927 alkaen, ja alueen kokonaispinta-ala on 230 ha. Aluetta halkoo pengerteiden verkosto, jossa pystyy liikkumaan autolla ja josta lintuja on ollut hyvä tarkkailla. Sateisina kesinä altaisiin kerääntyy vettä, jota on aina pumpattu pois turpeennoston tieltä. Riihimäen seudulla heinäkuu 2004 oli koko maan sateisin. Rauhalliselle allasalueelle kerääntyikin joukoittain lintuja, ja parhaaseen muuttoaikaan alue vaikutti todelliselta lintuparatiisilta.

Kuva 3: Vankilanpeltojen tulva-altaat ja niiden matalat saarekkeet tarjosivat hyviä levähdyspaikkoja vesilinnuille, lokeille ja kahlaajille. Kuva: Juha Mälkönen.

Vankilanpeltojen historiaa

Riihimäen Vankilanpelot sijaitsevat kaupungin pohjoispuolella kantatie 54:n ja Hämeenlinnaan menevän rautatien kulmauksessa Sammalistonsuolla (kuva 1). Ne on raivattu entisestä Sammalistonsuosta vankityövoimalla

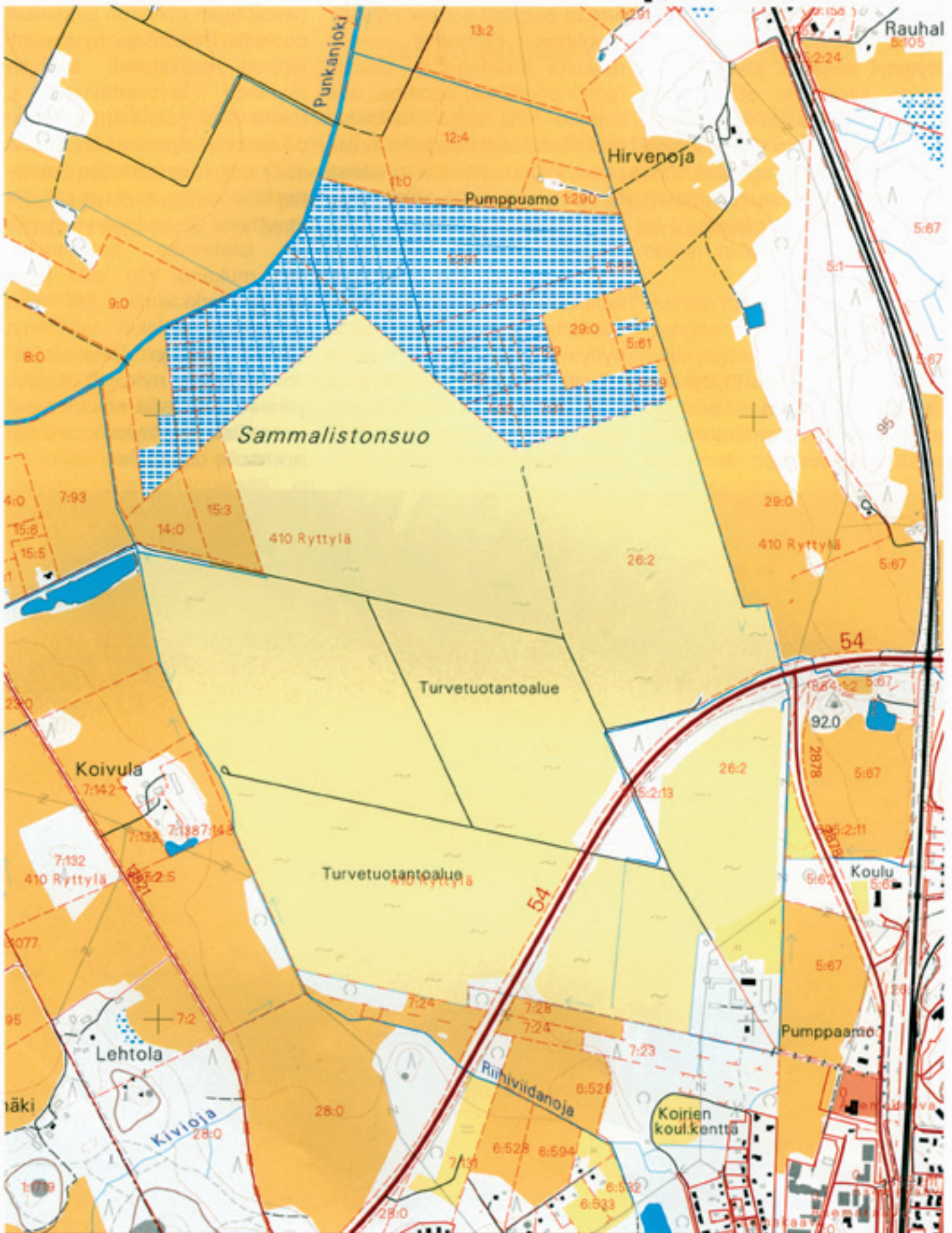
vuodesta 1927 alkaen, ja alueen kokonaispinta-ala on 230 ha. Pelot ehtivät olla tehokkaassa viljelyssä vain kymmenkunta vuotta, ennen kuin ne maatalouden ylituotannon takia paketoitiin eli jätettiin viljelemättä vuonna 1970.

VAPO aloitti Vankilanpelloilla

turpeennoston 1980-luvulla. Aluksi alueelta jyrättiin polttoturvetta. Viime vuodet alue on ollut Kekkilä Oy:n tuotantoalueena, jolloin turvetta on nostettu kasvaturpeeksi. Turpeenoton seurauksena Vankilanpeltojen pinta on madaltunut koko ajan, ja alueelle on muodostunut laajoja altaita.

Riihimäen vankilanpellot

Kuva 1: Riihimäen pohjoispuolelle sijaitseva Vankilanpeltojen (Sammalistsonsuo) turvetuotantoalue ulottuu kantatie 54:n molemmille puolille. Lintujen tarkkailua suoritettiin kartalla näkyviltä pengerteiltä. Kartta: © Maanmittauslaitos/HÄME/540/05.

Taulukko 1: Riihimäen vankilanpelloilla tavatut lintuharvinaisuusdet. Tiedot on koottu Kanta-Hämeen lintutieteellisen yhdistyksen vuosikirjoista.

Kiljuhanhi	1970
Sepelrastas	1971, 1984 ja 1988
Heinäkurppa	1972, 1973, 1974, 1982, 1988 ja 1994
Tunturikiuru	1972, 1995 ja 1997
Sininärhi	1973
Turturikyyhky	1973, 1975 ja 1980
Kattohaikara	1974, 1982 ja 1998
Tunturipöllö	1975 (tammi- ja joulukuussa)
Haarahaukka	1975
Turkinkyyhky	1985 ja 1986
Mustaleppälintu	1987
Keräkurmitsa	1991, 1995 ja 1998
Lyhytvarvaskiuru	1993
Muuttohaukka	1994 ja 1998
Pikkujoutsen	2001 ja 2003
Merihanhi	2001
Tiibetihanhi	2001
Viiriäinen	2002
Lyhytnokkanhanhi	2003

Aluetta halkoo pengerteiden verkosto, jossa pystyy liikkumaan autolla ja josta lintuja on ollut hyvä tarkkailla. Sateisina kesinä altaisiin kerääntyy vettä, jota on aina pumpattu pois turpeennoston tieltä.

Vankilanpellot on aina tunnettu hyvänä lintupaikkana. Parhaimmillaan se oli paketipeltoaikaan eli 1970-luvulla. Silloin alueella kasvoi sankka heinikko ja rikkaruohosto. Myyrä- ja lintukannat olivat runsaita. Esimerkiksi vuonna 1973 alueella pesi jopa yhdeksän suopöllöparia (Rikkinen ym. 1976). Pelloilta on myöhemminkin havaittu useita harvinaisuuksia (taulukko 1).

Kesän 2004 sääolot ja altaiden kehittyminen

Kesä 2004 oli Etelä-Suomessa poikkeuksellisen sateinen (kuva 2, s. 40-41). Jo kesäkuussa oli 3-4 ns. runsaan sateen päivää, jolloin

vuorokauden sademäärä ylitti 10 mm. Kesä-heinäkuun vaihteessa satoi kahtena päivänä jopa 40 mm/vrk. Heinäkuun alussa osa altaista oli jo täytynyt vedellä, ja turpeennosto keskeytyi kokonaan.

Riihimäen seudulla heinäkuu oli koko maan sateisin. Läheisillä sääasemilla Hausjärven Lavinnossa mitattiin heinäkuun sademääräksi 246 mm ja Hyvinkään Mutilassa 245 mm. Sateiden huippu osui heinäkuun 27.-31. päiviin, jolloin Lavinnossa satoi yli 150 mm eli kymmenkertainen määrä normaaliin verrattuna. Ennätyspäivä oli heinäkuun 28., jolloin vettä tuli peräti 60 mm/vrk! Veden määrä altaissa lisääntyi heinäkuussa niin, että ne olivat kauttaaltaan veden peitossa. Altaiden vesipumputkin peittyivät veden alle, joten vedenpintaa ei pystytty säätämään. Vesi laski hiukan syksyn mittaan, mutta sitä riitti altaissa marraskuun alkuun saakka.

Paikoin altaiden keskelle jäi matalia saarekkeitä ja turvejuotteja, joihin kasvoi harvaa rikkaruohostoa (kuva 3). Monet vesihyönteiset pääsivät lisääntymään pitkäaikaisissa altaissa, ja niihin kehittyi jonkin verran ravintoa levähtäville linnuille. Rauhalliselle allas-alueelle kerääntyikin joukoittain lintuja, ja parhaaseen muutto-aikaan alue vaikutti todelliselta lintuparatiisilta.

Vastaavanlaisia, mutta pienialaisempia tulvapeltoja syntyi lähialueilla myös Lammin Mommilaan, Hattulan Hurttalaan sekä Hyvinkään Kytäjälle. Nekin houkuttelivat monipuolisesti kahlaajia ja vesilintuja..

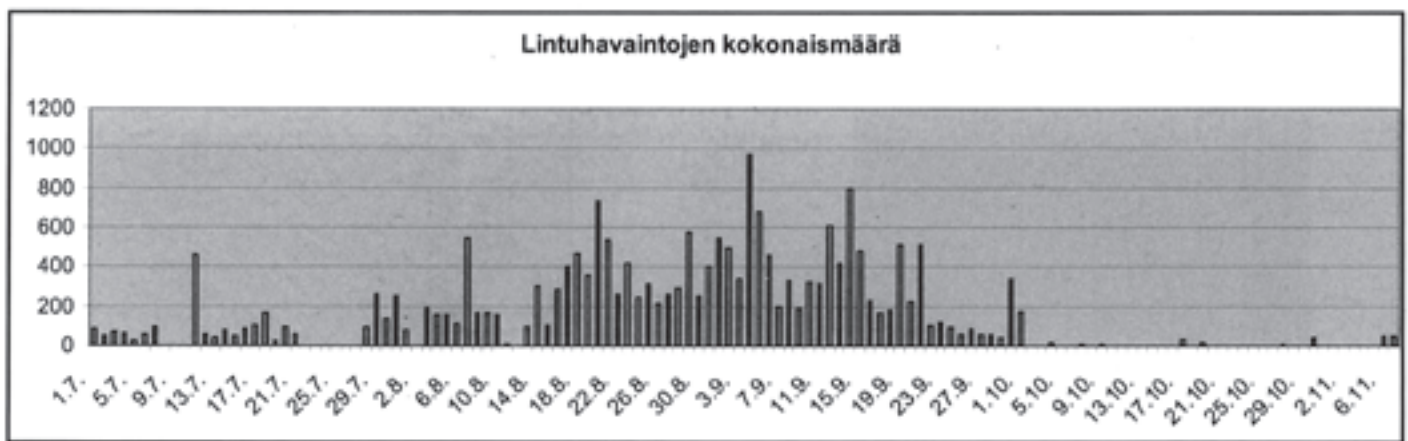
Aineisto ja menetelmät

Paikallinen lintuaktivisti Hannu Hellstén asuu pyörämatkan päässä Vankilanpelloista, joka on hänen vakioretkeilyalueensa. Kesällä 2004 hän teki retkiä alueelle lähes päivittäin. Altaiden vetovoiman huomattuaan hän viihtyi Vankilanpelloilla töiden jälkeen aina iltahämärään saakka sekä vietti monet viikonloput lähes aamusta iltaan paikalla. Hänen tarkoista muistiinpanoistaan syntyikattava havaintosarja, joka muodostaa tämän kirjoituksen aineiston. Vuosikymmenien kokemus lintujen maastomäärityksestä sekä 60 x Swarovski tekevät Hannun havainnoista ehdottoman luotettavia. Ilkka Hakala työsti aineistoa kaavioiksi ja Martti Raekunnas kirjoitti näiden pohjalta tekstin.

Tulokset

Kuvassa 4 on esitetty lintuhavaintojen kokonaismäärä Vankilanpelloilla heinäkuun alusta marraskuun alkuun 2004.

Kuva 4. Lintuhavaintojen kokonaismäärä Riihimäen Vankilanpelloilla kesällä 2004. Kuvasta on jätetty pois muuttavat hanhi- ja kurkiparvet.

Tänä aikana alueella tehtiin havainnot yhteensä 24391 lintuyksilöstä, jotka kuuluivat 64 lajiin. Lintujen lukumäärät tässä työssä tarkoittavat päivittäin havaittujen lintujen määrää yhteenlaskettuna. Lintujen todellista yksilömäärää on vaikea arvioida, koska osa linnuista viipyi paikallisena useita päiviä ja osa levähti altailla vain hetkellisesti. Esimerkiksi kun alueella viipyi 53 metsähanhen parvi 12 päivää, summaksi tulee yli 600 hanhiahaintoa.

Parhaimmat paikallisten lintujen päiväsummat nousivat lähes tuhanteen yksilöön. Kahtenakymmenenä päivänä lintujen päiväsumma altailla ylitti 400 yksilön rajan, mikä antoi tosiaan kuvan syksyisestä lintuparatiisista.

Kuvassa 5 on esitetty lintuhavaintojen määrät linturyhmittäin. Eniten nähtiin kahlaajia, 25 lajia ja 10 864 yksilöä. Sorsalintuja tavattiin 13 lajia ja 6 294 yksilöä. Hanhia (3 lajia) ja joutsenia nähtiin yhteensä 3835 yksilöä. Kurkia ja harmaahaikaroita laskettiin yhteensä 1452 yksilöä. Suurin osa hanhista ja kurjista oli muuttavia. Lokkilintuja summattiin 7 lajia ja 2 106 yksilöä. Petolintuja havaittiin 13 lajia ja yhteensä 165 yksilöä.

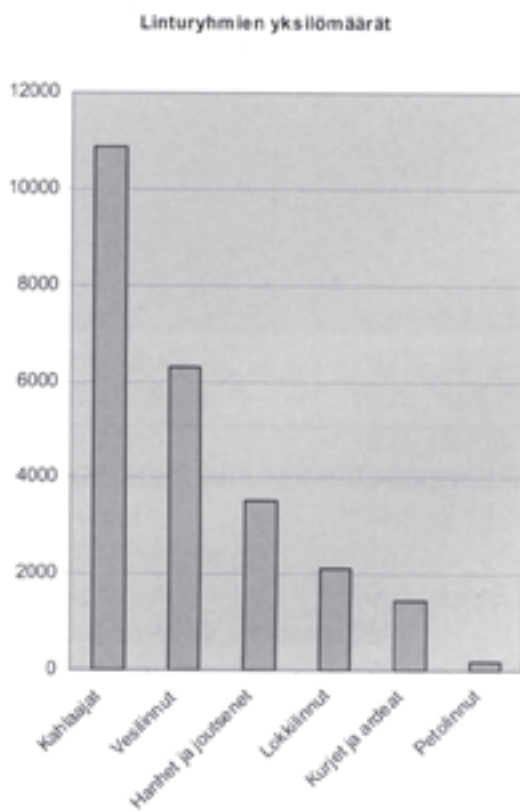
Kahlaajat

Taulukkoon 2 on koottu kaikki Vankilanpeltojen kahlaajahavainnot lajeittain.

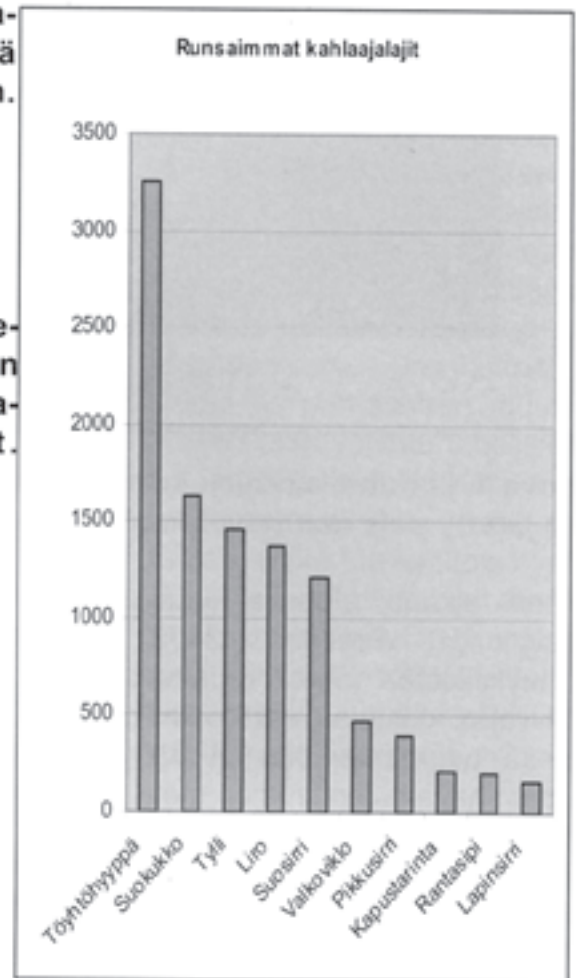
Kuvassa 6 on esitetty vielä kymmenen runsaimman kahlaajalajin havaintomäärät. Eniten havaittiin töyhtöhyppiä ja suokukkoja. Yli tuhanteen

Taulukko 2: Vankilanpeltojen kahlaajahavainnot lajeittain kesällä 2004

Lajit	havaintoajat	havaintomäärät
Pikkutylli (Cha dub)	1.7.-29.8.	52
Tylli (Cha hia)	20.7.-1.10.	1456
Kapustarinta (Plu apr)	29.7.-30.9.	214
Tundrakurmitsa (Plu squ)	7.8.-28.9.	109
Töyhtöhyppiä (Van van)	1.7.-30.9.	3254
Isosirri (Cal can)	20.8.-2.9.	5
Pulmussirri (Cal alb)	23.-24.8.	4
Pikkusirri (Cal uta)	14.7.-30.9.	401
Lapinsirri (Cal tem)	1.7.-3.9.	163
Kuovisirri (Cal fer)	11.7.-4.9.	105
Suosirri (Cal alp)	1.7.-30.9.	1208
Jänkäsirriäinen (Lim fal)	13.-14.7.	2
Suokukko (Phi pug)	1.7.-23.9.	1634
Taivaanvuohi (Gal gal)	28.7.-29.9.	57
Punakuiri (Lim lap)	20.-28.8.	4
Pikkukuovi (Num pha)	29.7.-15.8.	2
Isokuovi (Num arq)	1.7.-16.9.	31
Mustaviklo (Tri ery)	7.7.-15.9.	62
Punajalkaviklo (Tri tot)	8.8.	1
Valkoviklo (Tri neb)	1.7.-15.9.	471
Metsäviklo (Tri och)	4.7.-7.9.	46
Liro (Tri gla)	1.7.-7.9.	1372
Rantasipi (Act hyp)	13.7.-15.9.	209
Karikukko (Are int)	29.7.	1
Vesipääsky (Pha lob)	28.7.	1

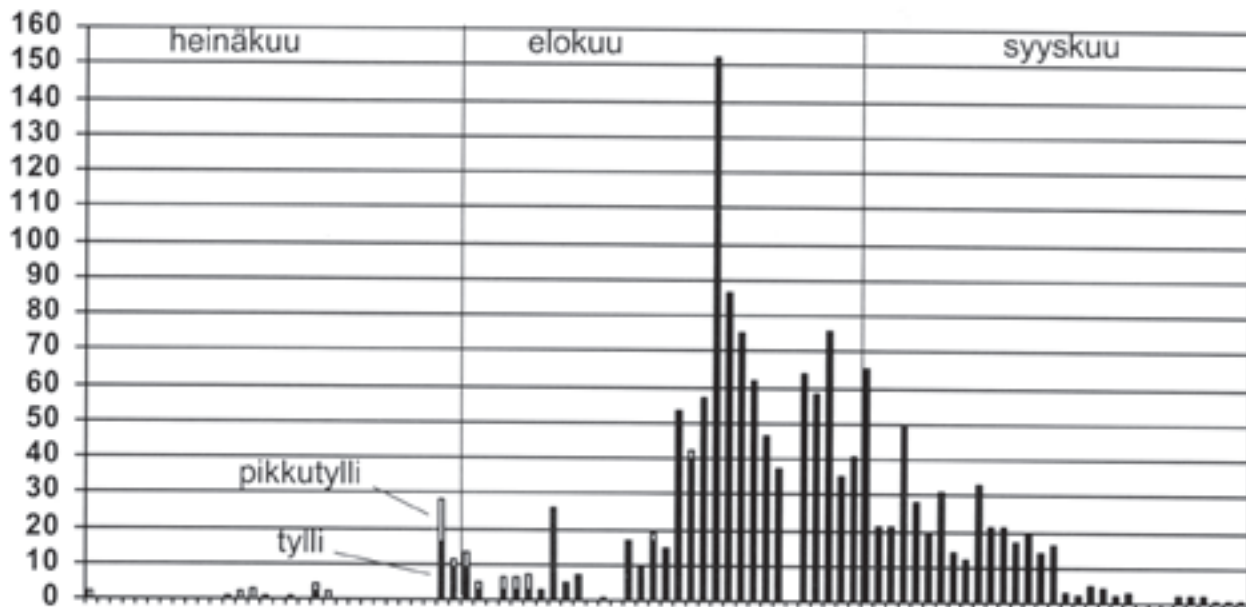
Kuva 5. Lintuhavaintojen määrä linturyhmittäin. (vas.)

Kuva 6. Kymmenen runsaimman kahlaajalajin havaintomäärät. (oik.)

Kurmitsat

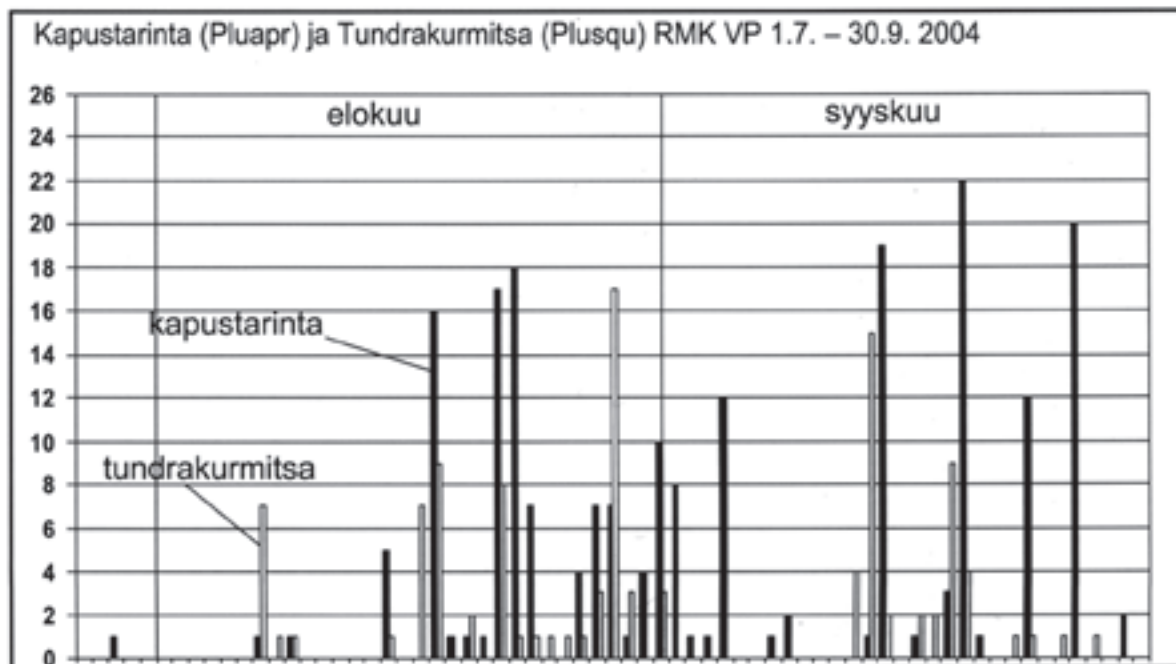
Tylli *Chahia* ja Pikkutylli *Chadub* RMK VP 1.7. – 30.9. 2004

Kuva 7. Tyllit levähtivät Vankilanpeltoilla todella suurina määrinä. Se oli kolmanneksi runsain kahlaajalaji. Niitä alkoi saapua heinäkuun viimeisinä päivinä. Suurimmat keräntymät osuivat heinäkuun lopulle. Paras päivä oli 21.8., jolloin altailla oli peräti 151 tylliä. En jälkeen tyllien määrä laski syyskuun puoliväliin mennessä tasaisesti noin 70:stä yksilöstä 20:en. Viimeinen tylli sinnitteli altailla syyskuun loppuun saakka.

Pikkutylli pesi Vankilanpeltojen alueella kesällä 2004. Pitkin heinäkuuta nähdyt yksittäiset yksilöt lienevät olleet tätä pesivää kantaa. Tylleihin verrattuna pikkutyillejä tuli altaalle yllättävän vähän. Pieni esiintymishuippu osui heinä-elokuun taitteeseen, jolloin parhaimpana päivänä (29.7.) nähtiin 12 pikkutylliä. Rillipää on varhainen syysmuuttaja. Tällä kertaa viimeinen yksilö nähtiin 22.8.

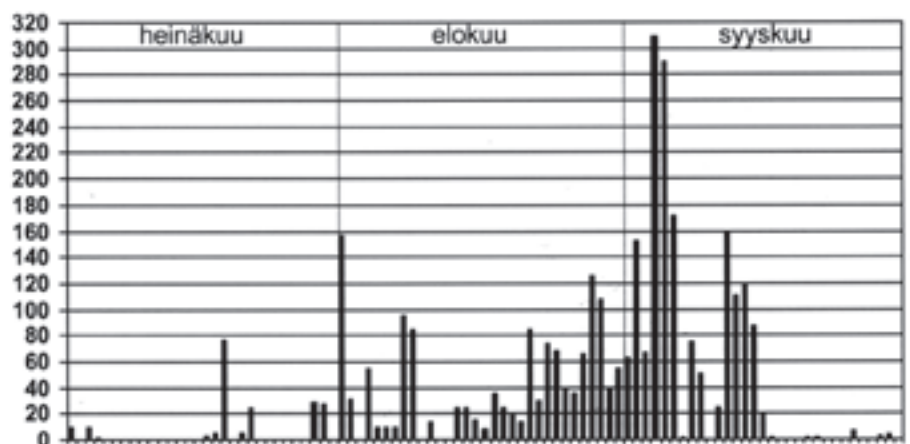
Kuva 8. Ensimmäiset *kapustarinnat* löydettiin altailta heinäkuun lopulla. Elokuu oli selkeästi vanhojen lintujen muuttokautta. Huippu osui 22.-23.8. paikkeille, jolloin havaittiin 17-18 ad-yksilöä päivässä. Pitkin syyskuuta löytyi taas monta 15-20 nuoren linnun parvea. Viimeinen havainto oli 30.9. Kapustarintojen määrät eivät olleet altailla kovin suuria. Tätä isompia yksilömääriä löytyy joka syksy Kanta-Hämeen parhailta peltoaukeilta. Kapustarinnat tuntuvat viihtyvän paremmin suojaa tarjoavilla sänkipelloilla kuin avoimilla altailla. Sen sijaan levähtävät *tundrakurmitsat* ovat Kanta-Hämeessä harvinaisia. Nyt tehtiin yli sata havaintoa, mitä on pidettävä suurena määränä. Ilmeisesti laajat, avoimet lietteet viehättivät tätä lajia. Samoin kuin kapustarinnalla elokuu oli selkeästi vanhojen lintujen muuttokautta. Ensimmäiset linnut havaittiin 7.8. ja maksimimäärä (17 lintua) laskettiin 29.8. Pienen välikauden jälkeen syyskuussa saapuivat nuoret linnut, joita oli enimmillään 15 yksilöä (14.9.). Viimeinen paikallinen nähtiin 28.9.

havaintoon pääsivät myös tylli, liro ja suosirri. Muut lajit jäivät alle viidensadan havainnon. Määrät ovat kauttaaltaan erittäin korkeita, kun niitä vertaa normaalivuoden havaintoihin Kanta-Hämeessä. Näyttää siltä, että kahlaajat levähtävät joukoittain sisämaassakin, kunhan niille vain löytyy sopiva lieterantainen ja vähäkasvinen levähdyspaikka. Tämä on kyllä todettu aikaisemmin mm. Outokummun ja Siilinjärven lietealtailla.

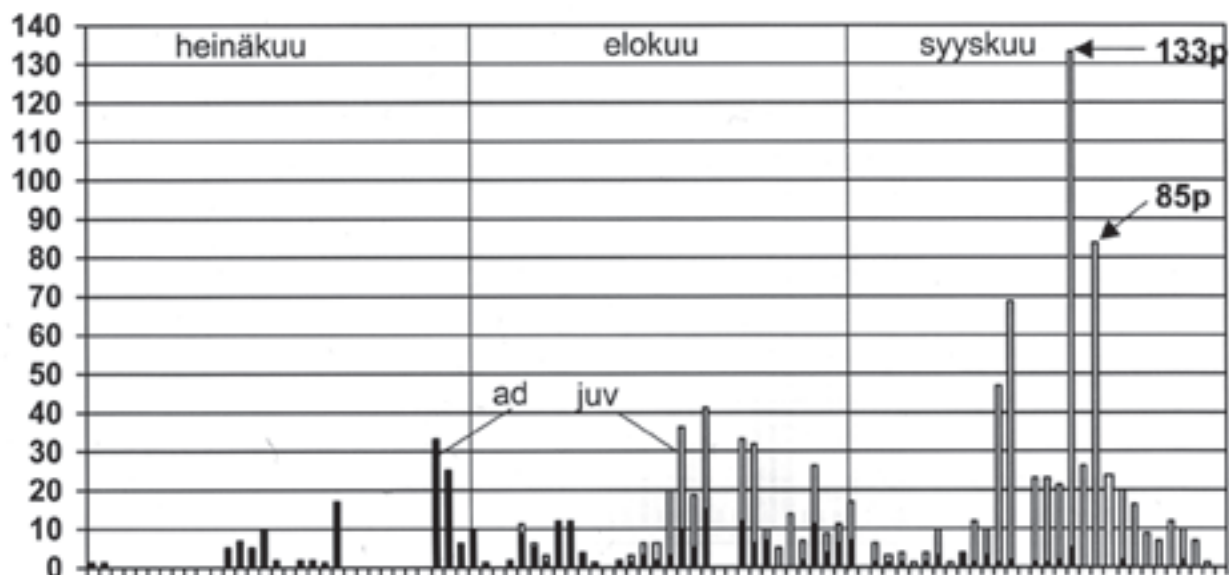
Seuraavaksi tarkastellaan kahlaajia tarkemmin vielä lajeittain.

Pulmussirri on sisämaassa varsin harvinainen muuttaja.

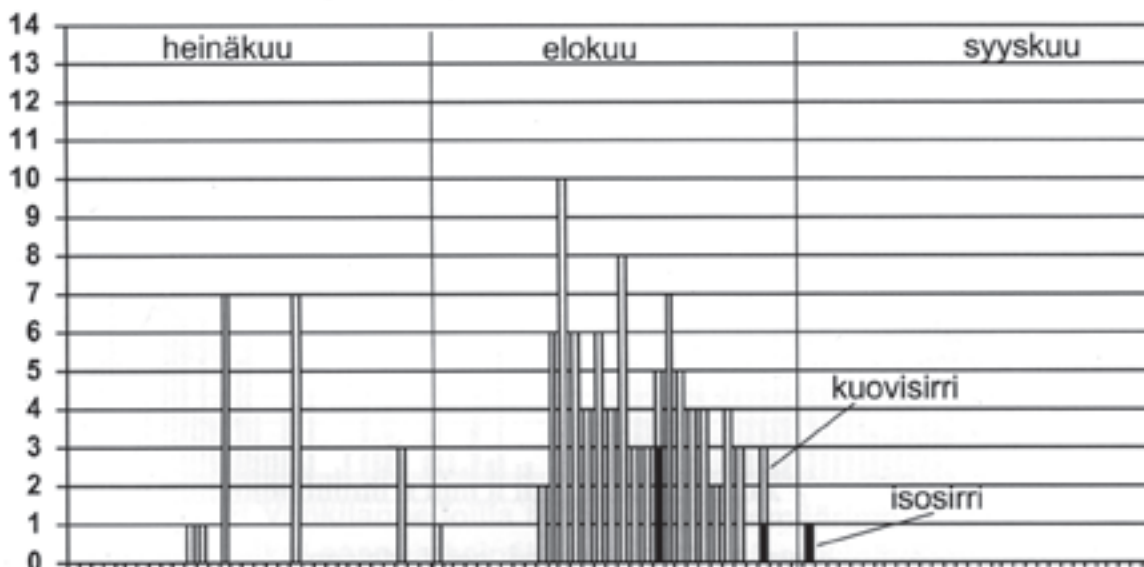
Töyhtöhyppä *Vanvan* RMK VP 1.7. – 30.9. 2004

Kuva 9. *Töyhtöhyppä* pesii yleisenä turvetuotantoalueen lähiepelloilla. Ensimmäiset levähtäjäparvet tulivat altailla heinäkuun puolenvälin jälkeen (noin 80 yksilöä). Elokuun alun suurin parvi oli 160 yksilöä. Sen jälkeen paikalla oli lähes jatkuvasti 20-120 töyhtöhyppää. Suurimmat kerään-tymät syntyivät syyskuun alussa, jolloin alueelta laskettiin yli 300 vanellusta. Tämä lienee suurin Kanta-Hämeessä nähty töyhtöhyppien kerääntymä. Muutto loppui jyrkästi syyskuun puolivälissä. Tosin muutama yksittäinen viipyjä nähtiin vielä syyskuun lopullakin.

Suosirri *Calalp* RMK VP 1.7. – 30.9. 2004

Kuva 10. *Suosirrien* syysmuuttokausi on pitkä. Ensimmäiset vanhat linnut havaittiin jo heinäkuun alkupäivinä ja viimeiset yksittäiset viipyjät aivan syyskuun lopulla. Levähtävien vanhojen lintujen huippu osui heinäkuun lopulle, ja niitä oleskeli alueella tasaisesti vielä koko elokuun ajan. Nuoret suosirrit alkoivat muuttaa elokuun alkupäivinä. Levähtäjien määrä lisääntyi tasaisesti elokuun puoliväliin, jolloin nuoria lintuja oli paikalla yhtä paljon kuin vanhoja. Eniten nuoria suosirrejä löytyi syyskuun loppupuolella, jolloin alueelta ynnättiin yhteensä 133 yksilöä. Yli sadan suosirrin paikallisia parvia nähdään Kanta-Hämeessä varsin harvoin. Janakkalan Kernaalanjärvellä Tervajoen suistossa nähtiin 105 yksilön parvi 1.9.1973 (Kirjavainen & Tolvanen 1974).

Isosirri *Calcan* ja Kuovisirri *Calfer* RMK VP 1.7. – 30.9. 2004

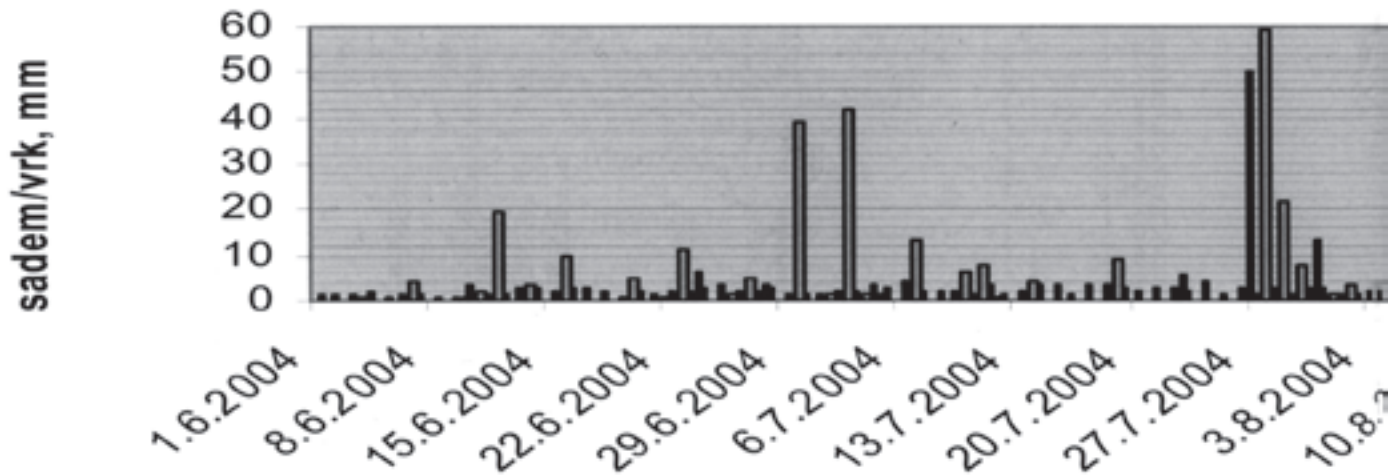
Kuva 11. *Kuovisirrit* muuttavat yhdessä suosirrien kanssa. Ensimmäinen vanhojen ja vaihtopukuisten lintujen parvi levähti alueella jo heinäkuun puolivälissä. Parin viikon aikana elokuun 10. päivästä eteenpäin altailla oli jatkuvasti kuovisirrejä, pääasiassa nuoria ja enimmillään kymmenen yksilöä. Syyskuussa kuovisirrejä ei enää tavattu.

Isosirri muuttaa tunnetusti yhtäjaksoisesti pitkiä matkoja. Kalvolan Vanajanselällä isosirrien syysmuutto osuu selkeästi heinäkuun lopulle (Hakala 2001). Nyt Vankilanpelloilta löytyi muutama levähtäjä vasta elokuun loppupuolella. Nämäkään yksilöt eivät viihtyneet paikalla kuin yhden päivän.

Kuva 2. Kesän 2004 sademäärät Hausjärven Lavinnon sääasemalla.

Yksittäisiä lintuja on nähty ajoittain isoilla tulvalammikoilla sekä Vanajanselän ja Päijänteen muuttavissa suosirriparvissa. Näitä harvinaisuuksia yhdyttiin Vankilanpeltojen altailla kaikkiaan neljä eri yksilöä 22.-23.8., kaksi kumpanakin päivänä. Näiden lintujen myötä

Kanta-Hämeessä havaittujen pulmussirriiden määrä tuplaantui.

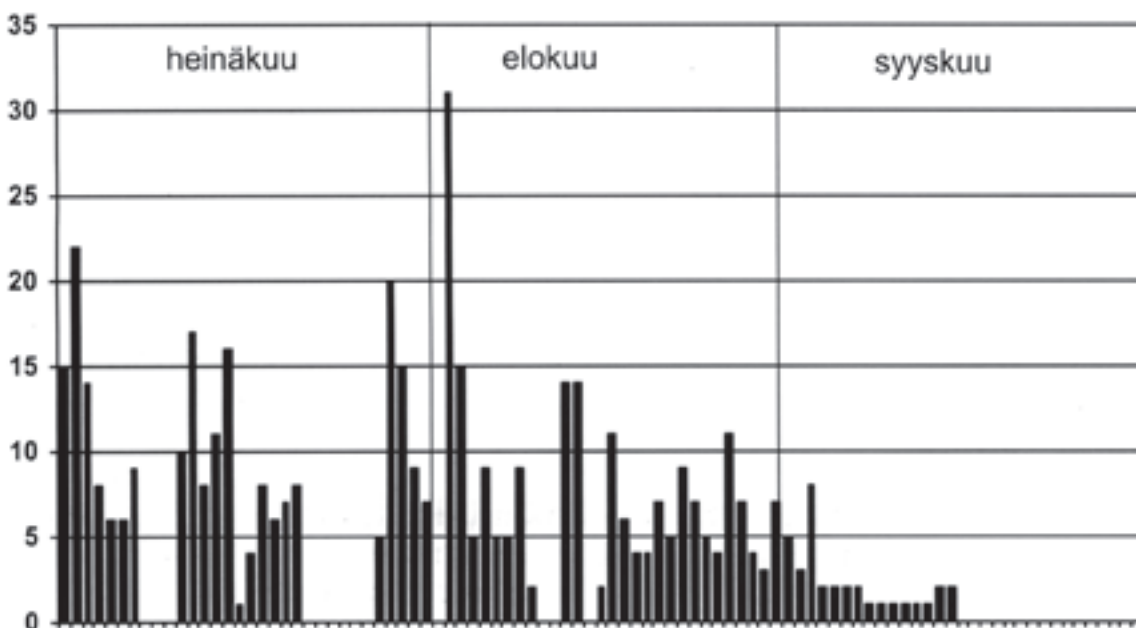
Jänkäsirriäisiä tavataan varsin harvoin sisämaan muuttopaikoilta. Ne näyttävät siirtyvän varsin aikaisin etelän maille. Yksi sirriäinen keksittiin kasvien seasta 13.7. Se viipyi

paikalla myös seuraavana päivänä.

Viklot

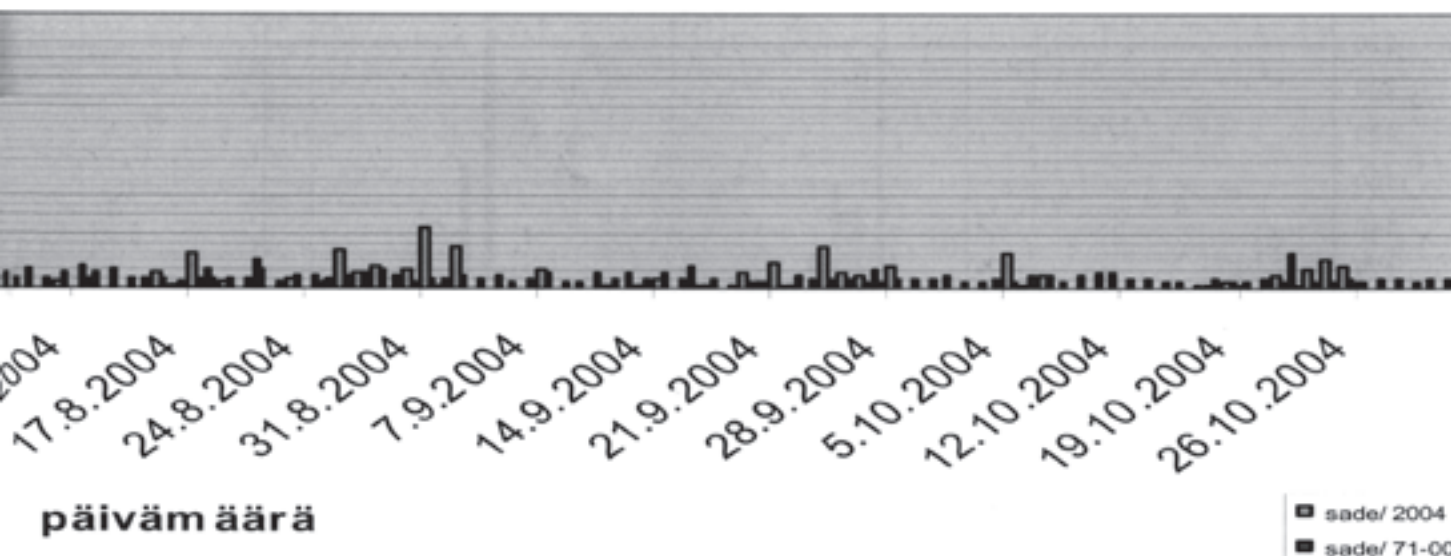
Havaintojakson alkaessa heinäkuun alussa tringojen syysmuutto oli jo täydessä käynnissä. Altaiden turvesaarekkeet houkuttivat vikloja

Valkoviklo *Trineb* RMK VP 1.7. – 30.9. 2004

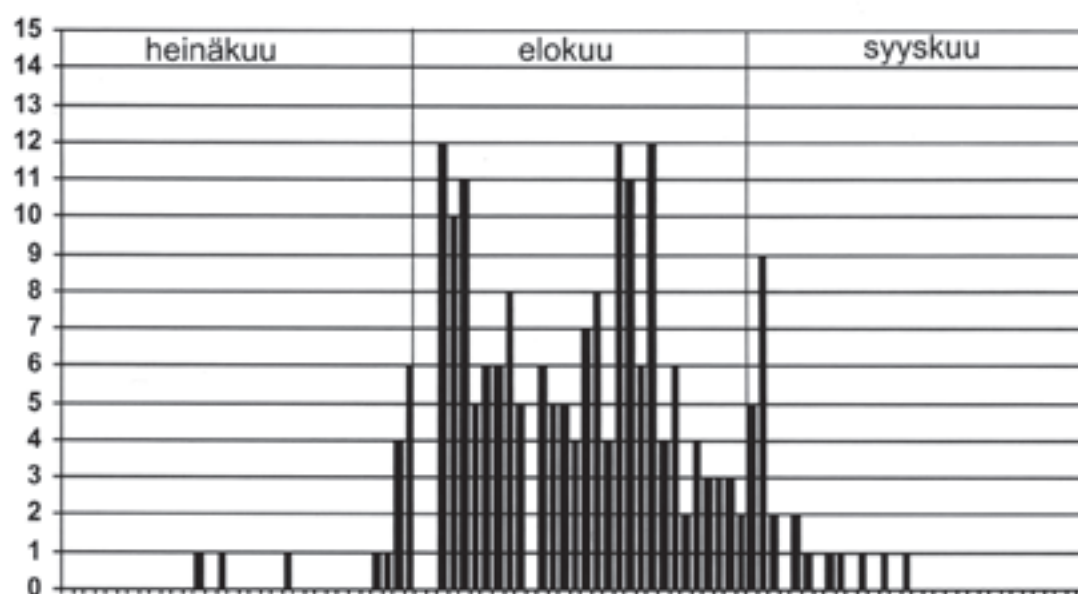
Kuva 14. Valkovikloja nähtiin altailla heinäkuussa päivittäin 5-20 yksilöä. Paras päivä oli elokuun toinen, jolloin kaukoputkeen osui 31 valkovikloa. Siitä eteenpäin niiden määrä väheni tasaisesti syyskuun puoliväliin, johon muutto päättyi.

to (vuorokausisademäärä)

Laadittu Ilmatieteen laitoksen aineiston pohjalta 19.9.2005. © Ilmatieteen laitos.

Rantasipi *Acthys* RMK VP 1.7. – 30.9. 2004

Kuva 15. *Rantasipit* liikkuvat muuttoaikana yksittäin ja pieninä parvina. Elokuun aikana altailla nähtiin päivittäin 6-12 pyrstönkeikuttajaa. Sipien muuttokausi kesti heinäkuun puolivälistä syyskuun puoliväliin.

levähtämään. Linnut löysivät lietteeltä myös syötävää, jota ne aktiivisesti nokkivat matalasta vedestä.

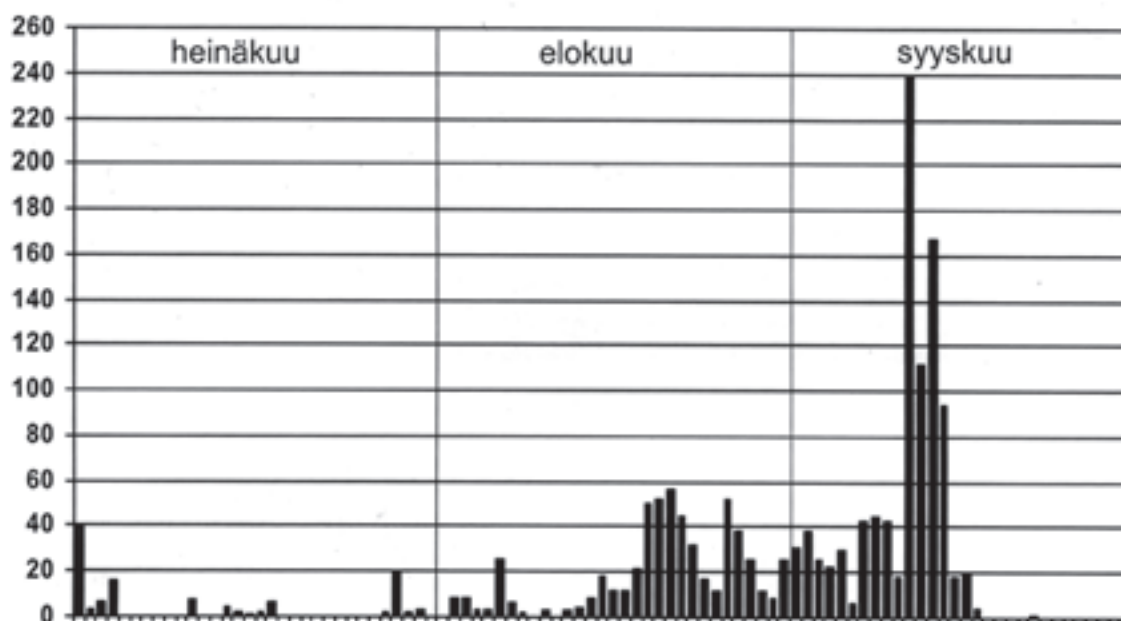
Metsäviklot muuttavat yksittäin ja pikkuparvissa. Avoimet lietteet eivät lajia juuri houkuttelleet, koska sen

yksilömäärät jäivät pieniksi. Niitä summattiin enimmillään kuusi yksilöä heinäkuun 13. päivä. Metsäviklo on aikainen muuttaja. Viimeinen yksilö nähtiin 8.9. Myös **mustaviklo** viihtyy muuttoaikana pikkuparvissa. Ensimmäiset

saapuivat Vankilanpelloille 7.7. ja viimeinen lähti 15.9. Levähtäjien huippu sattui elokuun loppupuolelle, jolloin niitä laskettiin parhaimmillaan 7-8 yksilöä.

Punajalkaviklo on harvinainen sisämaapesijä.

Kuva 16. Suokukko oli Vankilanpeltojen toiseksi runsain kahlaajalaji. Sillä oli pieni esiintymishuippu (40 yksilöä) jo heinäkuun alussa. Yksittäisiä lintuja ja pikkuparvia nähtiin alueella koko heinäkuun ja elokuun alun ajan, kunnes määrät selvästi lisääntyivät elokuun puolivälissä taas noin 40 yksilöön. Altaiden avoin ympäristö näytti sopivan hyvin levähtäville suokukoille. Varsinainen huippu osui syyskuun 11.-13. päivän paikkeille, jolloin altailta laskettiin jopa 240 suokukkoa. Loppurynnistyksen jälkeen muutto loppui muutamassa päivässä.

Muuttoaikanaankin se seurailee useimmiten rannikoita. Ainoa havainto Vankilanpeltoilta tehtiin 8.8.

Syksyisiä **vesipääskyjä** on yleensä löydetty Kanta-Hämeessä Turengin altailta elo-syyskuun vaihteessa. Tällä kertaa Vankilanpeltojen ainoa levähtäjä havaittiin jo 27.7.

Karikukko jatkoi sisämaan harvinaisuuksien sarjaa seuraavana päivänä eli 28.7. Useimmiten tätä rannikkoaluetta laajaa Vanajanselän kivikkoisilla luodoilla.

Avoin allasympäristö ei näyttänyt houkuttavan erityisesti **taivaanvuohia**. Yksilömäärät olivat koko ajan alle kymmenen yksilön. Kurppia nähtiin alueella heinäkuun lopulta syyskuun loppuun. Vastaavaan aikaan Hattulan Hurttalan

suojaissa sänkitulvapeltoilla oli parhaimpina päivinä yli 50 oikonokkaa.

Isokuovi pesii läheisillä peltoaukeilla. Sen määrät eivät missään vaiheessa nousseet kovin korkeiksi. Elokuussa altailla levähti parhaimmillaan 6-7 yksilöä. Viimeinen havaittiin 14.9. Isokuovit löysivät parempia ruokamaita sänkipeltoilta ja nurminiityiltä.

Pikkukuovi on sisämaassa vähälukuinen läpimuuttaja. Altailla tavattiin kaksi lintua, toinen 29.7. ja toinen 15.8.

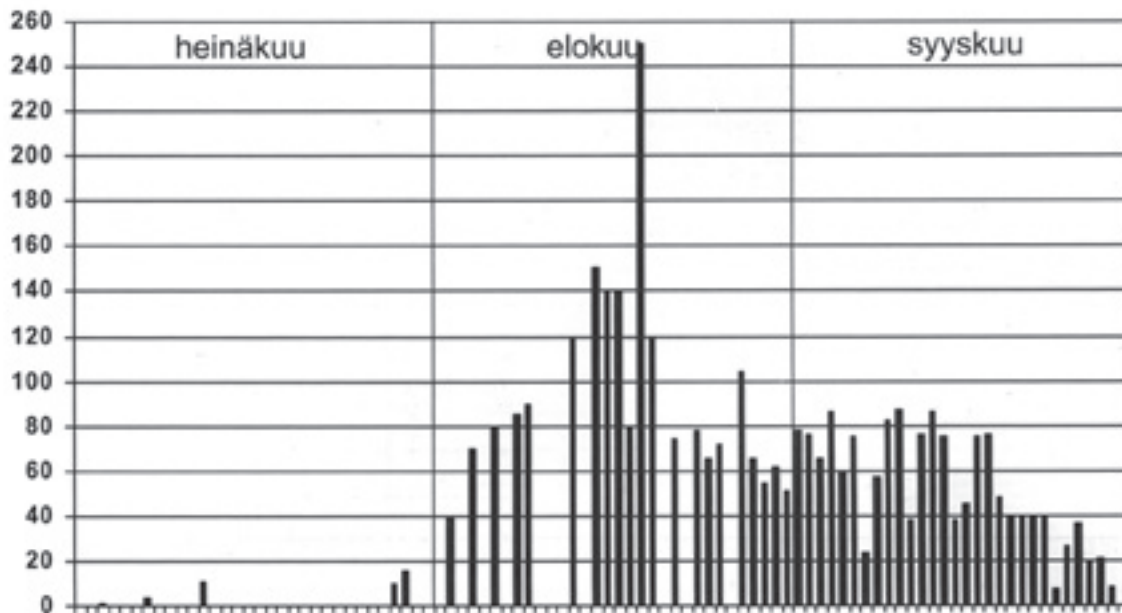
Punakuirin suurimmat muuttoparvet nähdään Kanta-Hämeessä jo heinäkuun lopulla samoihin aikoihin isosirrien kanssa. Parvet laskeutuvat harvoin paikallisiksi. Nyt levähtäjiä nähtiin altailla kahteen otteeseen elokuussa, 20.8. kolme yksilöä ja 28.8. vielä

yksittäinen lintu.

Vesilinnut

Vankilanpeltojen tulva-altaat houkuttivat alueelle runsaasti vesilintuja, yhteensä 13 lajista (taulukko 3). Elo-syyskuun aikana altaiden reunoilla ja turvejuoteilla levähti päivittäin satoja vesiäisiä. Tasaisen esiintymisen lisäksi jokaisella lajilla näytti olevan oma huippukohtansa, mikä näkyi lajikohtaisissa kaavioissa.

Jouhisorsia alkoi esiintyä altailla säännöllisesti elokuun puolivälistä alkaen. Määrät jäivät säännöllisesti alle kymmenen, lukuun ottamatta kahta 15 yksilön päivää. Huippupäivä oli syyskuun toinen, jolloin summattiin 32 jouhisorsaa. Yksittäisiä "jauhkareita" nähtiin vielä

Kuva 17. Yksittäisiä *sinisorsia* viivähti altailla jo heinäkuussa, mutta varsinaisia keräntymiä syntyi vasta elokuussa. Noin 80 linnun parvi oli päivittäin nähtävissä koko elo-syyskuun ajan. Osaavatko "sinarit" ennakoida alkavaa sorsajahtia, kun altaille kerääntyi jo 16.-18.8. 150 lintua? Huippupäivä oli kuitenkin sorsastuksen alkupäivä eli 20.8., jolloin alueelle pakkautui 250 sinisorsaa. Syyskuun lopulla sinisorsien määrä pieneni ja lokakuussa niitä ei enää nähty altailla. Noihin aikoihin talvehtivat sinisorsat alkavat jo kerääntyä Riihimäen, Turengin ja Hämeenlinnan sulapaikoille.

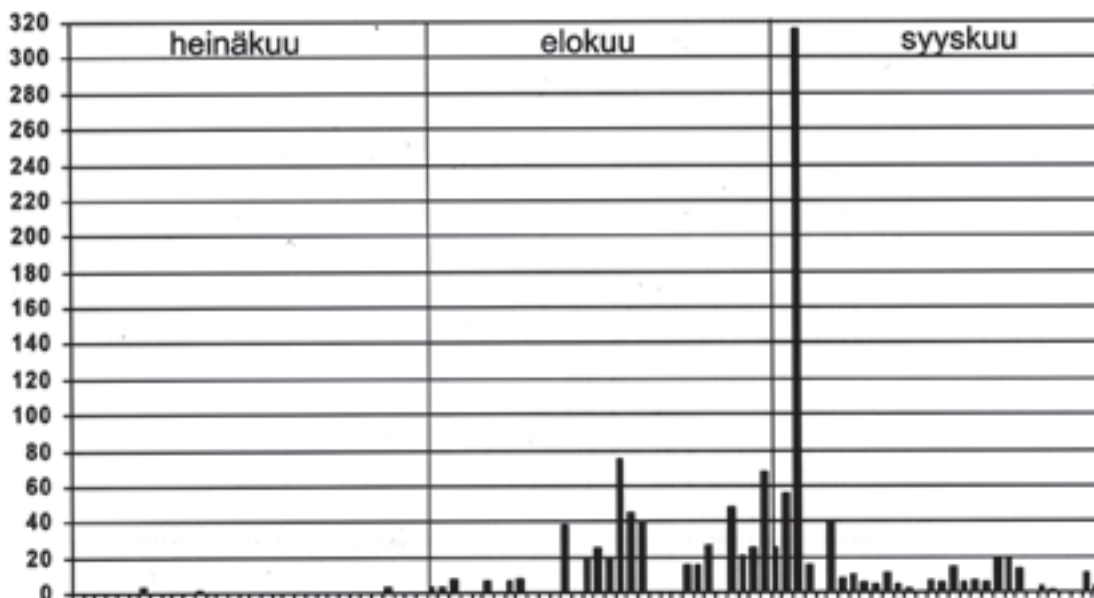
syyskuun lopulla. **Lapasorsia** kahdeksannen päivän välillä 7.8.- 14.9. välisenä aikana nähtiin altailla kuukauden ajan määrä oli korkeimmillaan eli yksittäin, enimmillään neljä elokuun puolivälistä syyskuun 10-20 lapionokkaa. **Punasotkakoira** sukelteli puoliväliin. Syyskuun alun ja **Tukkasotkia** nähtiin altailla teli lammikoissa 14.- 21.8.

Sinisorsa (*Anas platyrhynchos*). Kuva: Alssi Niskanen.

Tavi *Anacre* RMK VP 1.7. – 30.9. 2004

Kuva 18. Taveja tavattiin sorsaparvissa säännöllisesti myös elokuun alusta lähtien. Ennen sorsastuksen alkua 19.8. taveillakin oli pieni esiintymispiikki (75 yksilöä), mutta varsinainen suursuma osui syyskuun 3. päivään, jolloin altailta laskettiin peräti 316 tavia. Muuten päivittäiset yksilömäärät jäivät syyskuun aikana alle 20:n.

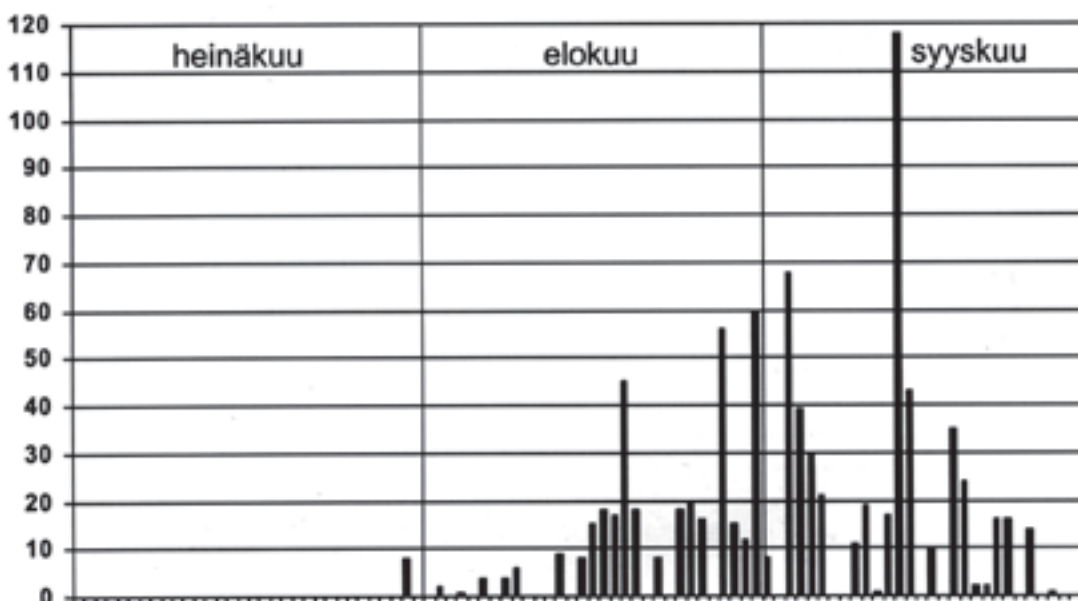
Yksinäinen lapasotka piipahti alueella 15.9. ja mustalintu 4.9. Yksittäisiä olivat myös isokoskelot, joita tavattiin lammikoissa 29.8. – 19.9.

välisenä aikana, parhaimmillaan neljä lintua. Matalat muta- altaat eivät olleet niille sopivaa biotooppia. Sydämentykytystä aiheutti nuori ristosorsa, joka

näyttäytyi 10.8. sekä yksittäinen merimetso 4.9.

Isot linnut - joutsenet, hanhet, ardeat ja kurjet

Haapana *Anapen* RMK VP 1.7. – 30.9. 2004

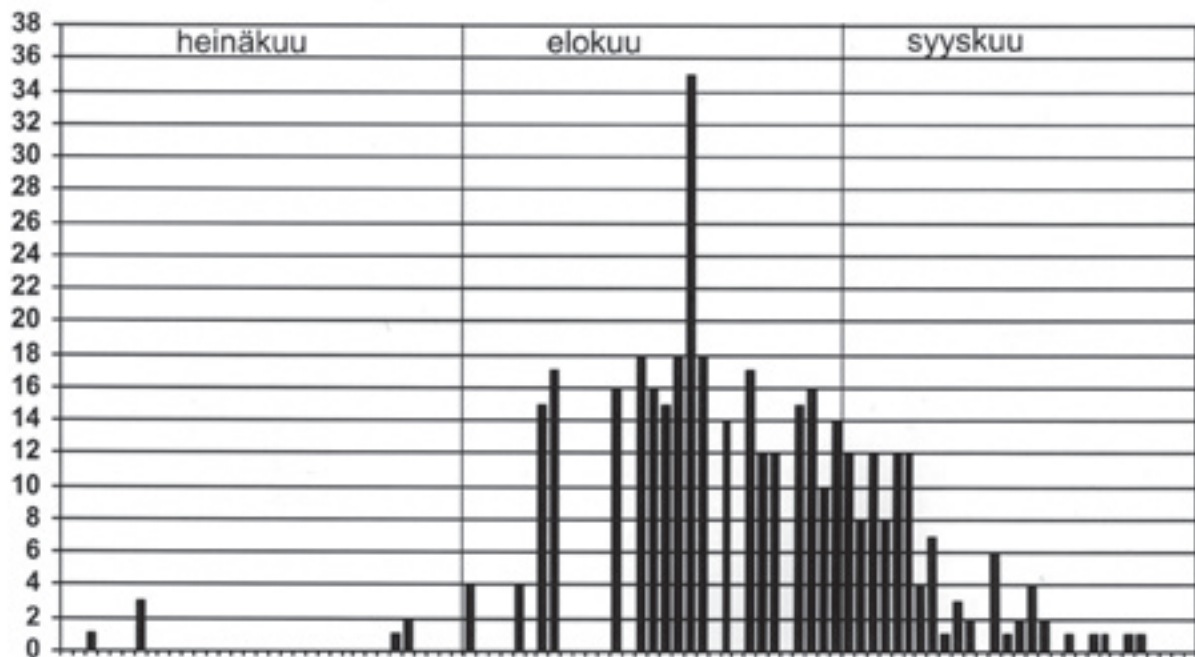

Kuva 19. Haapanat saapuivat alueelle muiden sorsien tapaan heinä-elokuun vaihteessa. Niilläkin ensimmäinen esiintymishuippu (45 yksilöä) sattui sorsastuksen alkupäivään. Elo-syyskuun taitteessa haapanoita ynnättiin päivittäin 60-70 yksilöä. Huippupäivänä 14.9. kii- kareihin osui 118 lintua.

Liro (*Tringa glareola*). Kuva: Juha Mälkönen.

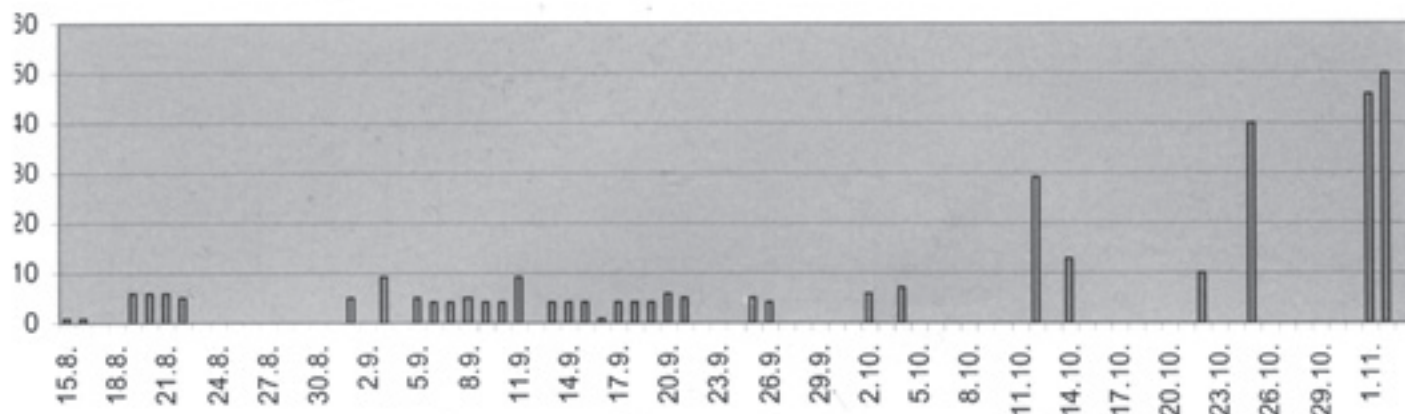
Telkkä *Buccla* RMK VP 1.7. – 30.9. 2004

Kuva 20. Telkkiä oleili altailla jo heinäkuun alussa. Määrät alkoivat kasvaa vasta elokuussa, jolloin ne pysyivät päivittäin 12-18 yksilön välillä. Telkänkin huippupäivä oli 20.8., jolloin niitä tuli altaalle pauketta pakoon 35 yksilöä. Viimeinen telkkä viipyi alueella 28.9. saakka. Telkkä on sopeutunut monenlaisiin vesiin. Niiden määrä tulva-altailla ei kuitenkaan noussut kovin suureksi.

Joutsen Cyg cyg

Kuva 21. Yksinäinen laulujoutsen tupsahti Vankilanpelloille jo 30.7. Joutsenperhe (2 ad ja 4 juv) viihtyi alueella elokuun lopun ja koko syyskuun. Suuret muuttotarvet saapuivat altaille vasta 17.10. (29 exx) ja 6.-7.11. (46-50 exx), jolloin vedet alkoivat jo jäätyä pohjoisessa.

Taulukko 4: Isojen lintujen havaintomäärät lajeittain Vankilanpelloilla kesällä 2004

Lajit	havaintoajat	havaintomäärät
Laulujoutsen (Cyg cyg)	30.7.-7.11.	325
Metsähänhi (Ans fab)	4.9.-2.10.	726p + 29m
Valkoposkihanhi (Bra leu)	30.9.-4.10.	694m
Sepelhanhi (Bra ber)	19.9.-4.10.	3p + 176m
AB-hanhet	2.10.	1882m
Harmaahaikara (Ard cin)	11.7.-1.10.	185
Kurki (Gru gru)	11.7.-1.10.	125p + 1242m

Taulukossa 4 on esitetty isokokoisten lintujen havaintomäärät. Arktisista hanhista ja kurjista suurin osa oli muuttavia.

Ensimmäinen pikkuparvi metsähänhia nähtiin jo syyskuun alussa. Muutama päivä myöhemmin altaille asettui paikalliseksi 53 metsähänhen parvi, joka viihtyi alueella 10.-

Laulujoutsen (*Cygnus cygnus*). Kuva: Juha Mälkönen.

Sepelhanhi (*Branta bernicla*). Kuva: Juha Mälkönen.

21.9. välisen ajan. Viimeiset metsähänhet nähtiin vielä 2.10.

Sepelhanhi aloitti arktisten hanhien muuton 19.9. Huippu osui lokakuun toiseen päivään, jolloin muuttavia "sepluja" havaittiin altailta 154 yksilöä ja **valkoposkihanhia** 643 yksilöä. Lisäksi määrittämättömiä AB-hanhia laskettiin 1882 yksilöä. Yksinäinen sepelhanhi jäi vetämään henkeä altaille 1.-4.10. Vuoden 2004 syysarktika oli sisämaassa varsin vaisu.

Paikallinen **kurkipari (Grus grus)** vieraili ajoittain heinäsyyskuun aikana altaille. Muuttavia kurkia nähtiin 3.9.-1.10. välisenä aikana yhteensä 1242 yksilöä, joista 919 lintua

huippupäivänä 16.9.

Lokkilinnut

Lokkilintujen havaintojen määrät on esitetty taulukossa 5.

Pääosa Vankilanpelloilla tavatuista **harmaalokeista** on paikallista nuorten lintujen joukkoa, joka ruokailee päivisin Kapulan (Riihimäki-Hyvinkää) tai Karanojan (Hämeenlinna) kaatopaikoilla. Iltapäivisin lokit saapuivat Vankilanpeltojen altaille peseytymään ja sukimaan itseään. Myöhemmin ne siirtyivät yöpymään läheisille järville, kuten Hirvijärvelle, Kernaalanjärvelle ja Vanajalle. Harmaalokkeja oli altaille tasaisesti koko havaintojakson

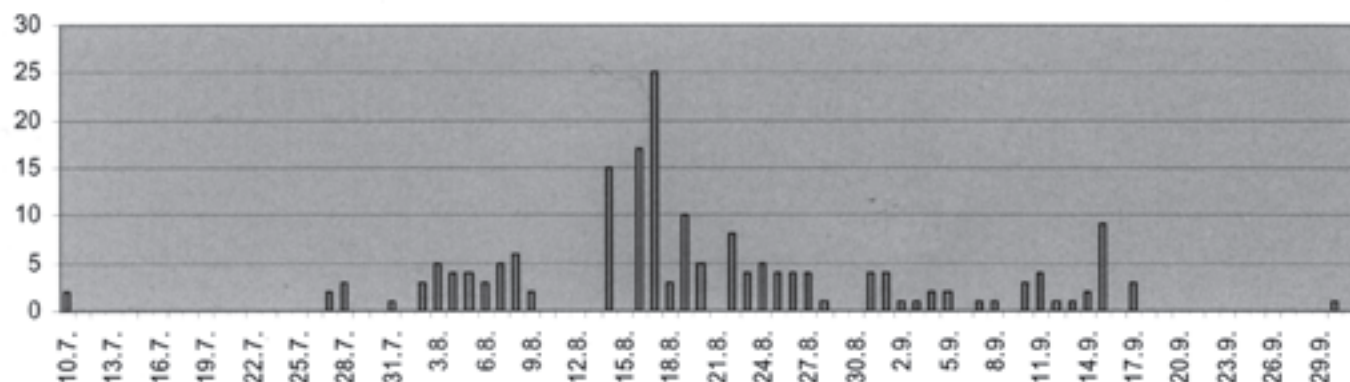
ajan. Suurin parvi – 305 yksilöä - nähtiin jo 11.7. Myöhemmin syksyllä kerääntymissä oli enimmillään 120-150 yksilöä.

Kalalokit viihtyivät päivisin läheisillä kesanto-, sänki- ja mullospelloilla ja kävivät "iltapesulla" tulva-altaille ja järvillä. Eniten kalalokkeja oli altaille syyskuun aikana. Suurimmassalevähätäjäparvessa oli 265 lintua.

Naurulokit näyttivät oleilevan päivisin sekä pelloilla että kaatopaikoilla. Eniten niitä nähtiin altaille elokuun alkupuolella, jolloin joukossa oli myös vanhoja lintuja. Elokuun loppupuolella ja syyskuussa havaittiin enää yksittäisiä nuoria naurulokkeja.

Harmaahaikara Ardea cin

Kuva 22. Ensimmäiset kaksi *harmaahaikaraa* (*Ardea cinerea*) laskeutuivat altaille jo 11.7. Heinäkuun lopulla määrät kasvoivat, ja enimmillään ardeota oli paikallisina 25 yksilöä elokuun 18. päivänä. Sitten määrät taas pienenivät. Viimeinen harhailija osui vielä kiikariin 1.10. Kaikkiaan ardeoista tehtiin peräti 185 havaintoa, mitä voidaan pitää todella suurena määränä Kanta-Hämeessä, ja viestii lajin runsastumisesta maassamme.

Taulukko 5: Vankilanpelloilla kesällä 2004 havaitut lokkilintulajit

Lajit	havaintoajat	havaintomäärät
Pikkulokki (Lar min)	14.8.	1
Naurulokki (Lar rid)	4.7.-7.10.	147
Kalalokki (Lar can)	11.7.-1.10.	849
Selkälokki (Lar fus)	4.7.-19.9.	17
Harmaalokki (Lar arg)	11.7.-1.10.	1083
Räyskä (Ste cas)	8.-28.8.	2
Kalatiira (Ste hir)	3.7.-21.8.	7

Selkälökistä tehtiin vain 17 havaintoa. Suurin parvi – 11 lintua – nähtiin 11.7. Yksinäinen **pikkulokki** viivähti altailla 14.8. **Kalatiira** nähtiin 3.7.- 21.8. välisenä aikana yhteensä seitsemän yksilöä. Ilopilleriksi muodostui **räyskä**, joka havaittiin muuttavana 8.8. ja paikallisena 28.8.

Petolinnut

Tulva-altaat houkuttelivat paikalle myös saalistavia petolintuja, yhteensä 13 lajia (taulukko 6). Eniten havaittiin **varpushaukkoja**,

joita jahtasivat lähinnä pikkulintuja, mutta säilyttivät välillä myös kahlaajaparvet lentoon. Muutama paikallinen **kanahaukka** poikkesi säännöllisesti alueella. Sävähdyttävimmät vierailijat olivat kolme eri **muuttohaukkaa**, joista ensimmäinen koiras näyttäytyi 8.9. Myöhemmin tulleet 2kv naaras ja vanha koiras viihtyivät alueella saalistelemassa parisen viikkoa 14.9.-1.10. Välillä ne lepäilivät avoimesti maassa ja olivat hienosti lintumiesten tarkasteltavissa. Pikkuiset **ampu- ja nuolihaukat** pitivät pikkulintuja kurissa ja jahtasivat

altaiden päällä sudenkorentoja. "Myyränpurijoista" nähtiin eniten **sinisuo-, ruskosuo- ja tuulihaukkoja**, jotka kiertelivät tulva-altaiden lisäksi läheisillä laajoilla peltoalueilla. Muuttavina havaittiin muutama **hiirihaukka, piekana, mehiläishaukka, sääksi ja merikotka**.

Sisämaan kahlaajamuutosta ja muuttoreiteistä

Kuten monet Kanta-Hämeen linnut- vuosikirjojen havainnot kertovat, tiedot Kanta-Hämeen kahlaajamuutosta ovat aiemmin pelkistyneet kevät- ja syyshavainnoiksi Turengin altailla (Lehtinen 1999) tai pienillä paikallisilla rantalietteilillä ja tulvapeltoilla. Vasta Lehtinen (1993) ja Hakala (2001) avasivat silmiä huomaamaan, että alueemme läpi tapahtuu vuosittain huomattavaa artistien kahlaajien muuttoa, joka hyvien levähdyspaikkojen puuttuessa jää helposti huomaamatta. Suurin osa siitä menee pysähtymättä alueemme ylitse, mutta on sopivilta paikoilta havaittavissa. Kuten Hakalan

Taulukko 6: Vankilanpelloilla kesällä 2004 havaitut petolinnut

Lajit	havaintoaika	havaintojen määrä
Varpushaukka (Acc nis)	18.8.-23.10.	57
Kanahaukka (Acc gen)	1.8.-1.10.	7
Ruskosuohaukka (Cir aer)	18.7.-11.9.	10
Sinisuhaukka (Cir cya)	21.8.-30.9.	25
Hiirihaukka (But but)	2.9.-2.10.	9
Piekana (But lag)	30.9.-1.10.	3
Mehiläishaukka (Per api)	4.9.	1
Tuulihaukka (Fal tin)	15.8.-1.10.	11
Nuolihaukka (Fal sub)	12.7.14.9.	13
Ampuhaukka (Fal col)	1.8.-26.9.	13
Muuttohaukka (Fal per)	8.9.-1.10.	13
Sääksi (Pan hal)	20.7.-18.8.	4
Merikotka (Hal alb)	16.9.-22.9.	2

(2001 ja 2005) kokemukset osoittivat, kahlaajien muutto on hyvin vaikeasti ennustettavaa ja yllätyksellistä. Parhaiden muuttoreittien varrella sisämaassakin voi parhaimmillaan havaita satoja ja jopa tuhansia muuttavia kahlaajia päivässä. Alueemme ylitse tapahtuu arktisten kahlaajien muutttoa myös keväisin

(esim. Lehtinen 1996), mutta siitä on vielä vähän systemaattista havainnointia.

Kesän 2004 tapahtumat Riihimäen Vankilanpelloilla herättivät lintuharrastajat huomaamaan, että sopivan rauhallinen ja laaja levähdysalue sisämaassakin saattaa kerätä huomattavia lintumääriä. Sijainniltaan Vankilanpeltojen alue on

edullinen. Päijännettä seuraileva pohjoisten muuttajien johtolinja osuu eteläpäässään juuri Riihimäen paikkeille. Osittain kahlaajien muutto kääntyy myös Päijänteeltä länteen, ja näitä parvia nähdään Mallasveden ja Vanajaveden varrella. Levähdyspaikkojen puuttuessa kahlaajaparvet ovat aiemmin pyyhkäineet suoraan alueemme ylitse.

Vastaavanlaisia kahlaajien ja muidenkin lintujen levähdyspaikkoja ovat esimerkiksi jo kauan tunnetut Siilinjärven ja Otanmäen altaat, joiden vetovoima on säilynyt vuosikausia. Aiemmin myös Outokummun, Tampereen ja Valkeakosken teollisuusalueiden altaat olivat hyviä kahlaajapaikkoja, mutta niiden merkitys on pienentynyt. Kaikki ovat tavalla tai toisella ihmisen aikaansaannoksia.

Vankilanpeltojen tulevaisuus

Miten Riihimäen Vankilanpeltojen lintuparatiisista voitaisiin nauttia tulevaisuudessakin?

Kuovisirri (*Calidris ferruginea*). Kuva: Juha Mälkönen.

Suosirri (*Calidris alpina*). Kuva: Juha Mälkönen.

Vankilanpeltojen altaat ovat pinta-alaltaan huomattavan suuret. Tämä tekee niistä myös rauhallisen alueen, jonka linnut helposti huomaavat ilmasta. Altaiden paikalle on kaavailtu turpeenoton jälkeen mm. lentokenttää, mikä ei ole saanut lainkaan paikallisten asukkaiden kannatusta ja suunnitelmasta on onneksi luovuttu.

Kesän 2004 kokemusten perusteella voi suositella, että ainakin osa altaista voitaisiin muuttaa pysyvästi lintualtaiksi. Erityistä kunnostamista ei juuri tarvita, koska altaat ovat jo valmiina. Lintualtaissa voitaisiin säädellä veden korkeutta niin, että ne olisivat vesilinnuille sopivia läpi kesän. Pumputkin ovat jo valmiina. Kahlaaja-altaista laskettaisiin loppukesällä vettä pois niin, että niihin syntyisi sopivan matalaa vettä ja houkuttelevia lietteitä. Alueelle voitaisiin rakentaa lintu- ym. yhdistysten toimesta

muutama lintutorni, josta lintuja voitaisiin havainnoida niitä häiritsemättä.

Tätä mallia voitaisiin itse asiassa laajentaa muihinkin Suomen turpeenottoalueisiin. Lähivuosina turpeenotto loppuu useilta VAPO:n turvesoilta, eikä aina ole selvyyttä, mihin altaita voitaisiin käyttää. Laajentuva luontomatkailu, koulut sekä tavalliset luontoharrastajat käyttäisivät mielellään retki-kohteenaan valmiita lintu-paratiiseja.

Kirjallisuus:

Hakala Ilkka, 2001: Vanajanselkä kesällä 2001: Kahlaajamuuton jäljillä. – Kanta-Hämeen linnut 22: 20 – 25.

Hakala Ilkka, 2005: Ennätyksellinen punakuirimuutto Kanta-Hämeessä. Kanta-Hämeen linnut 25: 35-36.

Kirjavainen Heikki ja Tolvanen Jyrki, 1974: Kantahämäläistä kahlaajamuuttoa syksyllä 1973. Kanta-Hämeen linnut, jäsentiedote s. 3-5.

Lehtinen Ari, 1993: Syysmuutto 1991. Kanta-Hämeen linnut 15: 50 – 67.

Lehtinen Ari, 1996: Hauhonselän lokki- ja vesilinnusto. Kanta-Hämeen linnut 18: 56 – 69.

Lehtinen Ari, 1999: Turengin sokeritehtaan altaat (TA) – in memoriam. Kanta-Hämeen linnut 20: 2 – 9.

Rikkonen Pentti, Hellsten Hannu ja Moilanen Pekka, 1976: Suopöllön (Asio flammeus) pesinnästä Riihimäen Vankilanpelloilla 1973. – Päijät-Hämeen linnut 3: 88 – 93.